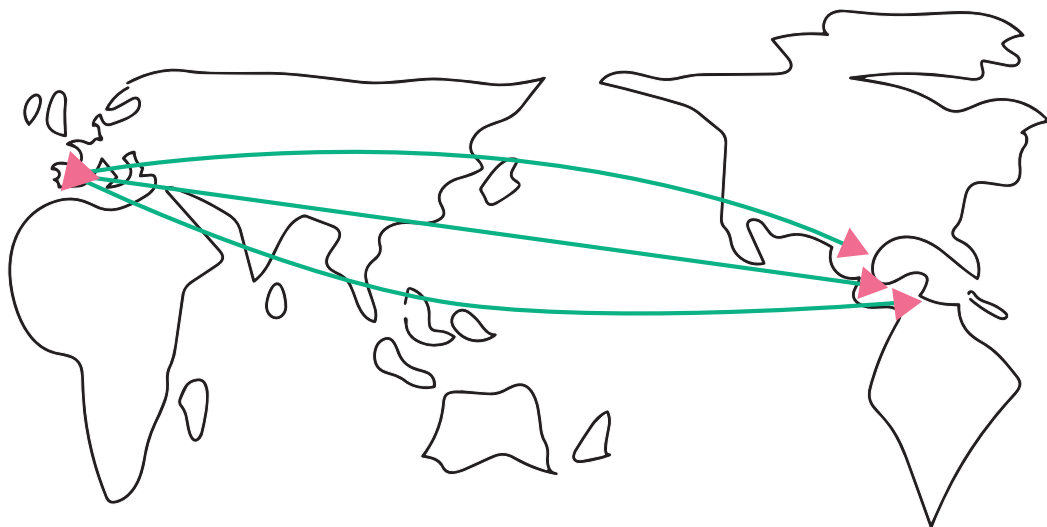

Sexu-joeragatiko eta genero identitateagatiko gorroto-delituei aurre egiteko estrategiak: begirada orokor bat

Laburpen betearazlea

Laburpen betearazlea

SGI gorroto-delituen aurrean begiradak batuz

Argitalpen hau ALDARTEK landu du, honako proiektu honen baitan:
Gorroto-delituak, begirada orokor batetik: sexu-joeragatiko edota genero
identitateagatiko gorro-delituen aurrean, ikuspegiak uztartu sexu- eta
genero-aniztasunaren ikuspegitik.

Finantzazioa:

**GARAPENERAKO
LANKIDETZAREN
EUSKAL AGENTZIA**

AGENCIA VASCA DE
COOPERACIÓN PARA
EL DESARROLLO

Berastegi 5-5º 48001 Bilbao

T. 944 237 296 / 665 734 428

www.aldarte.org / www.kooperaldarte.org

aldarte@aldarte.org

 @AldarteOrg AldarteZentroa-Centro

Titulua: Sexu-joeragatiko eta genero identitateagatiko gorroto-delituei
aurre egiteko estrategiak: begirada orokor bat

Diseinua: Emociona Soluciones Creativas

Inprimaketa: Printhaus

Ilustrazioak: Perman Goñi

Itzulpena: Begoña Montorio

Edizioa: Aldarte

Lege gordailua: BI-1264-2018

► Aurkezpena

ALDARTE elkartean, genero¹ eta sexu-aniztasunaren esparruan lan egiten dugu; arreta berezia jartzen dugu Giza Eskubideen ikuspegiari, eta LGTBI kolektiboarekiko aurreiritziak eta intolerantziak sortzen dituzten gatazkek konpontzeko irtenbide positiboak sortzea dugu helburu. **ALDARTE**rentzat, gorpuzak, generoak eta sexualitateak funtsezko elementuak dira, herritar osoak eta kritikoak sustatuko baditugu.

Kolektiboaren errealitatean kokaturik lan egin ezkerro, ezin da bazterrean utzi gure sexualitateagatik edo generoagatik estigmatizaturik gaudenok egunero pairatzen dugun indarkeria; araz kanpokotzat jotzen gaituzte, eta, sarritan, bereizkeriaren eta era guztietako abusu eta indarkeriaren jomuga zilegitzat hartzen gaituzte.

Horregatik, beharrezkoa iruditu zaigu Sexu-joera edota Genero Identitateagatiko gorroto-delituak (SJGI gorroto-delituak) jartzea ikerketaren muinean, LGTBI kolektiboaren kontrako eraso horien larritasunari eta inpunitateari erreparaturik uste baitugu berebiziko garrantzia duen gaia dela.

Behar horri heltzerakoan, interesgarria iruditu zaigu elkarren arteko gogoeta egitea, delitu horiek sexu- eta genero- aniztasunaren kolektiboan dituzten eraginei ikuspegi osatu batetik begiratu ahal izateko. Aldi berean, jendartean eta politikan eragiteko zenbait baliabide eta estrategia –pertsonek zein taldekoak– ezaguturazi nahi ditugu, era horretako erasoei aurre egiteko eta haien ondorioak leuntzeko baliagarriak direlakoan.

Helburu hori gogoan, honelako galderak azaldu zaizkigu: antzekoak al dira, oro har, sexu-joera edota genero identitateagatiko gorroto-delituei aurre egiteko moduak? Ba al dago halako delituei aurre egiteko modurik, bide judizialaz harago?; hala bada, zeintzuk? Nola gauzatzen dira delitu horiek abian jartzen dituzten erresilientzia estrategiak? Zeintzuk dira LGTBI kolektiboetako errebindikaziorik behinenak? Zer erronka planteatzen dizkigute etorkizunari begira?

---

1. Gure ustez, jendarteko pertsona guztiak biltzen ditu 'sexu- eta genero-aniztasuna' esamoldeak, alabaina, ikerlan honetan zehar 'sexu- eta genero-aniztasunaren kolektiboa' esamoldea erabiliko dugu, noizean behin, 'LGTBI kolektiboa'ren ordezkotzat gisa; kolektibo horretako zenbait pertsonen nahiago dute lehen izendapen hura, euren buruak identifikatuago ikusten dute esamolde horretan, eta gurari hori kontuan hartu nahi izan dugu.

Erreparatu nahi diegu era honetako indarkeriari aurre egiteko norba- nakoek zein taldeek baliatu ohi dituzten estrategiei eta tresnei; modu horretara, jendartearen eraldaketarako eta jabekuntza kolektiborako subjektu aktiboa dela onartzen diogu sexu- eta genero-aniztasunaren kolektiboari berari. Horren harira, parte hartu dugun testuinguru guztietan jasotakoa eta elkar bizitakoa bildu eta ordenatu nahi izan dugu, eta hala, Mexiko Hiriko, Guatemalako, Nikaraguako, Euskadiko eta Espainiako estatuko errealitateak agertuko ditugu.

► Ikerlanaren helburuak

Bi helburu finkatu dira ikerlan honetarako; batetik, “SJGI gorroto-delituei aurre egiteko bakarka nahiz kolektiboki garatzen diren estrategiak –delituok desagerarazteko, leuntzeko eta horietan eragiteko estrategiak– ezagutu, ikusarazi eta partekatzeke modua eskainiko duen diagnostiko eguneratu bat egitea”, eta bestetik, “dauden erronkak identifikatzea, eta sexu-joeragatiko edota genero identitateagatiko gorroto-delituoen kontrako ekintza kolektiboak hobetzeko moduak antzematea”.

Sexu-joeragatiko edota genero identitateagatiko gorroto-delituei aurre egiteko estrategiak ikusarazi eta partekatzeari dagokienez, arreta berezia jarri da hiru puntu hauetan: “pertsonek LGTBLe bizirauteko edo euren segurtasuna babesteko erabiltzen dituzten estrategia eta ekintza puntualak ezagutzea”, “jasandako eraso eta indarkeriei aurre egin eta horiek gainditzeko baliatzen diren tresna eta bitartekoak –banakakoak zein taldekoak– identifikatzea” eta “bizi baldintzak eraldatzeko eta indarkeria eta estereotipoak desagerrarazteko baliatzen diren erantzun, ekintza eta neurri antolatutak definitzea”.

Orainari ez ezik etorkizunari ere begiratu nahi diogunez, xedetzat planteatu dugu, halaber, “giza eskubideen defentsarako kolektiboen (mugimenduak sozialak, herri mugimenduak eta mugimendu instituzionalak) eta LGBTBI kolektiboaren artean dauden elkarrekintzak ezagutzea”, gaur egun dauden sareak ezagutzeko eta “maila guztietako aliantzak sortzen laguntzeko: tokian tokikoak, nazionalak, eskualdekoak zein nazioartekoak”.

► Hurbilketa teorikoa

— Desberdinak bainoago, askotarikoak gara pertsonak

Aniztasuna, askotarikotasuna da gure aberastasunetako bat, eta, gaur eguneko gure jendartean, segurutzat jo dezakegu generoa eta sexualitatea etengabe mugitzen direla eta mugimendu horretan aukera ugari agertzen zaizkigula geure buruak kokatzeko; aukera sorta zabal horrek barne hartzen ditu gure generoari eta gure sexualitateari buruz izan ditzakegun identitate, adierazpen edo bizipen askotarikoak, bai estereotipo tradizionalekin bat datozenak, baita horiekin lerratzen ez diren edo horietatik aldentzen direnak ere.

LGTBI kolektiboaren historia modernoan akronimo ugari egon dira, eta badaude ordaindik ere, lesbianak, gayak, transgeneroak, bisexualak edo intersexualak izendatzeko (HL, LG, LGTB, LGTBI+, LGTTTB, LGTBQI...). Akronimoa nork baliatu behar duen, horrek baldintzatuko du bata edo bestea erabiltzea. ALDARTEn, estrategia modura, LGTBI akronimoa erabiltzea adostu dugu.

LGTBI kolektiboa osatzen duten pertsonen errealitateak sozialki heterogeneoak dira, aldakorak, eta, aldi berean, oso pertsonalak. Literatura ugari dago LGTBI izateak esan nahi duenari buruz, LGTBI izatea nolakoa den eta nolakoa ez den gai horri buruz. Hala, LGTBI zer den definitzea eztabaida sozial zabal baten gakoa izan da, eta izango da; eztabaida konplexua da, definizioak asko aldatzen baitira kulturen arabera eta historiako garaien arabera, eta esan beharra dago ez dagoela adostasun handirik ezta kolektiboa osatzen duten pertsonen artean ere. Dena dela, uste dugu adostasun handia dagoela baieztatzerakoan LGTBI etiketa erabiltzea estrategikoki oso baliagarria dela, nahiz eta etiketa hori erabiltzeak berez dakarren esperientzia askotarikoa, mugatzen zaila eta zehaztugabea izendapen bakarraren baitara ekartzea.

Paisaia horren aurrean, LGTBI kontzeptua bere adiera osoan egin dugu geure, eta horrek esan nahi du barne hartzen dituela:

- **Lesbianak, gayak nahiz bisexualak:** hots, interes emozional, psikologiko, sozial eta sexual nagusiak euren genero bereko pertsonengana, edo euren generokoak direnengana eta ez direnengana, bideratzen dituzten pertsonak, nahiz eta agerian ez adierazi. Gainera, gure ustez, interes horiek ez dute

zertan elkarren artean loturik egon, eta ez dute zertan indar berbera izan pertsona guztiengan. Testuinguru historikoagatik euren burua gaytzat baino gehiago homosexualtzat jotzen duten pertsonak bilduko genituzke hemen, baita aukera politiko modura –jendeak haiei esan ohi dizkien irainak errei-bindikatzeko asmoz– euren buruari marikoi edo bollera esaten diotenak ere. Multzo honetan bilduko genituzke, halaber, queer modura agertzen diren horiek (ingelesez, “berezitxoa” esan nahi du queer hitzak), batere etiketarik nahi ez dutenak baita honelako definizioak erabiltzen dituztenak ere: bisexual ez bitarra, asexuala, demisexuala, emakume bisexuala, gizon bisexuala... eta oraindik zehaztu ez diren beste izendapen batzuk.

- **Pertsona Trans*-ak:** trans aterki-hitza erabiltzen dugu, asteriskoarekin, azpimarratzeko bizipen askotarikoak dituztela emakumeek eta gizonek bakoitzak zer duen berezko finkatzen duten arauak gainditzen dituzten pertsona horiek; agerian utzi nahi dugu, halaber, bizi dugun genero sistema bitarraren zurruntasuna. Multzo honetan sartzen ditugu pertsona transgeneroak, muxeak, trabestiak, genero identitate aldakor, fluido eta sortzaileetakoak, hijrak, transexualak, berdatxeak, etab. Oro har, jaiotzaz esleitutako generoa zalantzan jarri duten pertsonak, kontuan hartu gabe hormonatze prozesua izan duten edo ez, edo generoa berregokitzeko ebakuntza egin duten edo ez.
- **Pertsona intersexualak:** jaiotzatiko sexu bitartasuna zalantzan jartzen duten pertsonak, maskulinoztat edo femeninoztat erraz sailka ezin daitekeen genero anbigua dutena. Gure jendarteak sexu “benetako” bakar bat erakuts dezagun eskatzen digu, horri dagokion generoarekin eta heterosexualitatearen arau naturalari egokitutako sexualitatearekin. Pertsona intersexualak egoteak, ordea, frogatu egiten du alde biologikoan ez dagoela hain argi maskulinoaren eta femeninoaren arteko banaketa, eta horiek dira gure ereduak eskaintzen dituen bi aukera bakarrak. Horrek adierazten du sexu aniztasuna badagoela. Biologikoki, esan daiteke sexua zabala dela, izugarri malgua eta maskulinoa/femeninoa kategorien murrizketak luzaz gainditzen dituela. Bi sexuen arauari aurka egitean bi sexu-bi genero-bi sexualitate parekatze horren koherentzia hankaz gora jartzen dela pentsatzea da ideala. Laburtuz, pertsona intersexualek arazotsu bilakatzen dute jaiotzean egiten den sexu esleipena, eta aldaketarako erronka planteatzen diote gure sexua-generoa sistemari.

Etiketa sozialtzat hartzen dugu LGTBI izendapena, eta ez gara abiatzen ohiko definizio mediko, psikologiko edo sexologikoetatik. Gure iritziz, pertsona orok du nahi duen etiketa aukeratzea, kanpotiko begiraden menpe egon gabe; uste dugu

pertsona LGTBlek etiketa hori onartzen dutela, baina esperientzia ugari biltzen dituen zerbait den aldetik, hurbilketa ugari izan ditzakeen errealitate askotarikoa, konplexua eta aldakorra biltzen duen aldetik, non etiketa horren barruan egon litezkeen pertsona guztiek ez dieten esanahi bera ematen euren bizipenei.

Horrez gainera, ikuspegi interseksional batetik heldu diegu LGBTBI errealitateei, eta horrek ulertzen lagunduko digu kolektiboetako pertsona horiek zer egoera zehatz bizi dituzten beste antolatzaile sozialei dagokienez: adina, jatorri geografiko nahiz kulturala, aniztasun funtzionala, baliabideetara iristeko aukerak, etab.

— Gure genero ikuspegia: genero arautzailea eta haren bazterkeria bitarrak

Sexua eta generoa kontzeptuak, sarritan, trukagarriak bailiran erabiltzen dira, eta hala jokatzeari traba da kontzeptu bien azterketa egiteko. Kontzeptuok bereizteko, esango genuke sexua biologiarik dagokiola, eta generoa, kulturari. Oro har, hori esanenez, nahiz eta hurbilketa hori ere sinplista den, sinplista baita pentsatzea sexua bat datorrela naturarekin, eta generoa, kulturarekin. Gaur egun eztabaida handia dago ikuspuntu horren inguruan, eta ezeztatzen ari da sexua kultura baino lehen edo kulturatik bereizita kokatzen duen ideia. Generorako gizona/emakumea hitzak erabiltzen baditugu eta sexuaz jarduteko emea/arra, bide segurutik ibiliko gara. Baina, beti ere, gogoan hartuta bai sexuak bai generoak badutela euren tokia kulturaren baitan. Denok jaiotzen gara gorputz mota batekin, eta gure kulturak “sexu” esaten dio horri, baina inor ez da neskatala edo mutiko, emakume edo gizon jaiotzen, genero esleipen bat da hori, eta sozializazio prozesu konplexu baten bidez identifikatzen gara (edo ez) harekin.

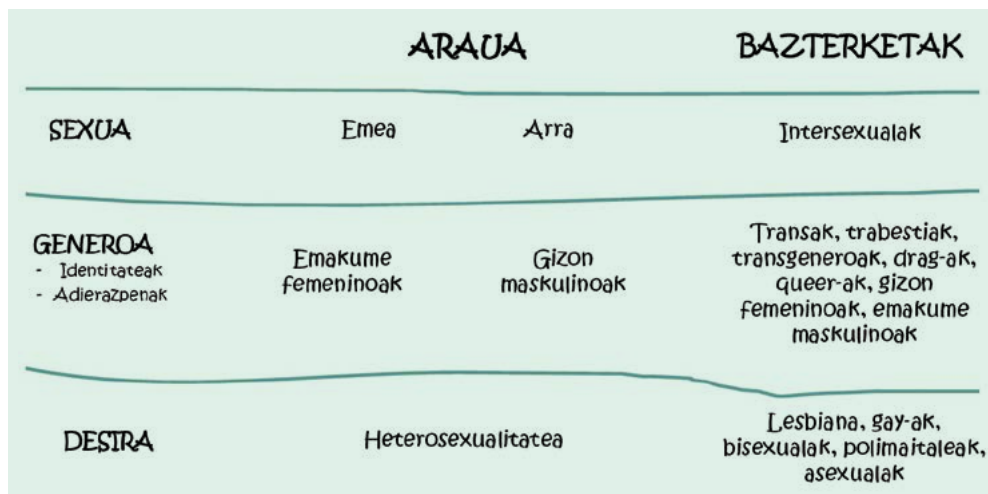
ALDARTEn baliagarriagoa gertatzen zaigu genero kontzeptua erabiltzea, baliagarriagoa, pertsonen euren egunerokoan dituzten genero identitate, genero-adierazpen eta genero-rol horiek ulertzeko, eta baliagarriagoa ikuspegia testuinguruarekin eta genero-zapalketa askotarikoekin lotzeko.

Generoa “gorputzen” sailkapen soziala da, eta zenbait pertsona-kategoria bereizten dira. Horrek ematen dio zentzua pertsonari, eta horretan oinarritzen dira pertsonen bizi dituzten zapalketetako asko. Gaur egun, gure testuinguru kulturean, sailkapen hori sexuan oinarritzen da (zehatzago, genitaletan), eta bitarra da.

Genero ikuspegi bat erabiltzen dugu, zentzurik zabalenean, gure egungo jendar-tean dagoen sexismoari aurre egiteko. Hala, gure abiapuntua da LGBTBI kolektiboaren errealitateei ikuspegi feministatik heldu behar zaiela, pairatzen dituzten

bereizkeriak eta indarkeriak sexismoarekin lotuta ulertuko dituen ikuspegi bate-tik. Beraz, genero-sistemak hiru dimentsio dituela onartzetik abiatzen gara.

- **Lehendabizikoa sexua da.** Gure gorputz ezaugarrien arabera bereizten gaitu, ar edo eme, eta arautik kanpo uzten ditu pertsona intersexualak, haien gorputzak ez baitatoz bat logika bitarrarekin eta horren korrespondentziekin (genitalki oso definituta dauden gorputzekin jaiotzen gara, ugalketarakoak, eta nerabezaroan, bigarren mailako karaktere sexual guztiz bereizgarriak ga-ratuko ditugu).
- **Bigarren dimentsioa generoa da** (genero identitate/adierazpenak). Horren arabera, auresuposatzen da eme gorputza dutenek emakume gisa iden-tifikatu behar dutela euren burua, eta ar gorputza dutenek, gizon modura. Dimentsio honetatik eratortzen dira emakumeen eta gizonen posizioen pare-kotasun eza eta pertsona trans*en bereizkeria, ez baitira identifikatzen sexua-ren arabera sozialki esleitu zaien generoarekin. Dimentsio honek finkatzen du identitateak bat etorri behar duela sozialki maskulino edo femeninotzat sailkatuta dagoen jokamoldearekin, eta hala, baztertu egiten dira emakume maskulinoak eta gizon femeninoak.
- **Azkenik, desira sexualari dagokionez,** heterosexualitatea auresuposatzen da, hau da, feminitatearen eta maskulinitatearen osagarritasuna. Azken di-mentsio honetatik kanpo gelditzen dira lesbianak, gayak eta bisexualak, hala nola arauz kanpoko sexualitatea duten bestelako pertsonak.

Iturria: egileek landuta, *Dibujando el Género* (Coll-Planas, 2013) lanetik abiatutik

— Garapen ez arautzaile baten alde

Ongizate estatua suntsitzen ari da krisi ekonomikoa deitu zaion hori, eta badirudi pertsonak eta haien beharrak direla garrantzi txikiena dutenak, bitarteko eta zerbitzu sozialak murrizten ari baitira irizpide ekonomiko hutsen arabera (diruzalakeria eta elkartasun eza oinarri) eta Europak, bere baitan blindaturik, harrera eta asilo eskubidea ukatzen baitie etorkinei. Nagusi den eredia, krisi sistemiko horren sortzailea den berbera, neoliberala eta etnozentrikoa da. Eta ezaugarri horiek intersekzioak sortzen dituzte planetako pertsona eta komunitateen bizitzetan, gorputzetan, generoetan eta desiretan.

Gure mendebaldeko jendarteak aurrera egin du LGBTBlen eskubideen inguruko legeetan eta politika sozialetan. Alabaina, azpimarratu behar dugu ikuspegi arautzaile batetik, sistema nagusian integratzeko ikuspegitik egin duela, eta hala, arauz kanpoko gorputzak, generoak eta desirak dituzten pertsona asko baztertu ditu. Planteatzen den eredu LGBTBI hori demokrazia liberalerik dagokiena da, eta ez du hausten genero- eta sexu-eredu arautzailearekin. Beraz, aurkezten diren irudietan, batetik Iparra agertzen zaigu, non aniztasun sexualaren kolektiboaren giza eskubideak errespetatzen diren (nahiz eta errealitatea oso bestelakoa izan), eta bestetik, Hegoa, non eskubide horiek sistematikoki urratzen diren (eta hori ere ez da guztiz egia). Hedabideetan eta sare sozialetan, Hegoko herrialdeak, oro har, eta Afrika eta Ekialde Ertaineko zenbait herri bereziki, “primitiboak” bailiran agertzen dira, eta Iparreko demokrazia liberalak, ordea, eskubide horiek bermaturik dauden lurralde gisa. Aurkezten zaigun modura, arriskutsua da aniztasun hori aske bizitzea Hegoko herrialdeetan.

ALDARTEEn ez ditugu kolonialismo moduak errepikatu nahi, ezpada pertsonen eta herrien eskubideetan sakondu, uste baitugu pertsonen desiretatik landu daitezkeela sexualitatea eta generoa, pertsona horien testuinguruei eta antolaketa moduei erreparatuta, haiekin batera lan eginez, euren gorputz-aukerak, genero-aukerak eta sexu-harremanetarako aukerak eraiki ditzaten. Gure ustez, bai Ipar globaleko zein Hego globaleko pertsonak, kolektiboek eta herriek dugun erronketako bat honako hau da: lortu behar dugu bakoitzak nahi duen sexualitatea gozatzearekin edo nahi duen generoa bizitzearekin zerikusia duten eskubideak ez izatea bigarren mailako eskubideak, edo itxuraz lehentasunekoak diren beste eskubide batzuen menpekoak.

— Zer dira gorroto-delituak?

Gorroto-delitua da “zigor-arloko edozein arau-hauste, pertsonen edo jabetzen aurkako arau-hausteak barne, zeinean arau-haustearen biktima, tokia edo xedea **aukeratzen baita talde bateko partaide, laguntzaile edo afiliatua izateagatik edo harekiko lotura edo sinpatia izateagatik, edo hala dela susmatzeagatik**, eta taldea definitzen da hura osatzen duten pertsonak dituzten ezaugarri komunak direla medio, hala nola ‘arraza’, nazio- edo etnia-jatorria, hizkuntza, kolorea, erlijioa, adina, disfuntzio fisiko zein mentala, sexu-joera edo antzerako ezaugarri bat”.

Gorroto-delituak definitzen dituen ezaugarrietako bat da delitugileak, biktimari min emateaz gain, **mehatxu mezua bidali nahi diela biktimaren antzeko pertsoneri**, edo biktimaren erreferentziako kolektiboari; abisu-mezu bat da, haiei ere gauza bera gerta dakiekeela gaztigitzeko. Sexu-joera edo genero identitateagatiko gorroto-delituen kasuan, pertsona LGTBlek osatzen duten kolektiboa estigmatizua eta errefusatua izan denez historian zehar, talde horretako kideen kontrako bortxazko erasoek (kolektiboko kide izate hutsagatik, are jarrera, janzkera eta abarren bidez taldeko kide izatea onartzeagatik) garrantzi eta eragin handiagoa dute kolektibo osoarengan. Hau da, pertsona jakin baten kontrako indarkeria da gauzatzen dena, baina, benetan, LGBTBI kolektibo osoaren kontrako eraso da.

Sexu-joera edota genero identitateagatiko gorroto-delituek berdintasun printzipioa ukatzen dute eta giza eskubideak urratzen dituzte, sexu- eta genero-aniztasuna giza eskubideen parte baita.

Sexu-joera eta genero identitateagatiko gorroto-delituak berariaz aipatzea nahiko errealitate berria dela esan dezakegu, eta zenbait ikerketa-testuingurutan bilakaera nabarmena izan du azken hamar urteotan. Nazio Batuen Batzar Nagusiak 2008an egin zuen sexu-joera eta genero identitateari buruzko lehen adierazpenetako bat.

— Eragiten duten faktoreak

Gorroto-delituak ikuspegi global batetik aztertu nahi baditugu, kontuan hartu behar dugu zer egoeratan dauden munduko herri eta herrialdeak alor horri dagokionez. Hau da, SJGI gorroto-delituetara hurbilduko gara horiek sortu diren testuingurua kontuan hartuta.

Badaude zenbait xehetasun eta bereizgarri, era askotako egoerek sorraraziak (sozialak, erlijiozkoak, kulturalak, lege alorrekoak...), eta asko baldintzatzen dute gorroto-delituak nola gertatzen diren. Lehen une batean, testuinguru hori gertuko testuinguruaren sinonimotzat joenezake, **baina gorroto-delituaren gai honetan badago, halaber, logika global bat, zeinak begirada zabaltzera behartzen gaituen**, kontuan hartu behar baitugu delitu horiek testuinguru zabalago bat ere badutela.

Ikuspegi global batetik begiratzen badiogu LGTBI kolektiboak jasaten duen indarkeriari, hurrengo **ezaugarri komun hauek** finka ditzakegu:

Honako hauek dira pertsona LGTBI en kontrako indarkeriaren ezaugarri eta bereizgarri nagusienak:

1. “Zigortu” egiten dira genero-arau eta rol tradizionalekin bat ez datozen identitateak, jokamoldeak edo gorputzak, baita gizona/emakumea sistema bitarretik kanpo, edo horren ertzetan, daudenak ere.

2. “Garbiketa sozialeko” kanpainetan, sexu-langileak zonalde jakin batzuetatik joatera behartzeko egiten ziren erasoak, edo LGTBI pertsonak toki jakin batzuetan (tabernak, diskotekak...) bil ez zitezen.

3. Norbait gay, lesbiana, bisexual edo trans modura hautemana izateak arriskuan jartzen du pertsona hori. Beraz, garrantzitsuena ez da nork bere burua nola ikusten duen, ezpada besteek nola “hautematen” duten edo talde jakin bateko kideztat hartzen ote duten.

— Ikusezintasuna

LGTBI kolektiboaren kontrako indarkeria kasuetan, sarri askotan, zenbait arazo komun gertatzen dira, eta haien eraginez zailagoa edo ezinezkoa gertatzen da SJGI gorroto-delituak behar bezala ikertzea eta epaitzea. Arazo horien kausa nagusiak hiru hauek dira:

1) Gorrotoak eragindako kriminalitateari buruzko datu fidagarririk ez egoteak arazoaren norainokoaz eta larritasunaz kontzientziarik ez izatea ekarri ohi du. Botere publikoek gaien benetako garrantzi kuantitatiboa eta, batez ere, kualitatiboa zein den ez dakitenez, batzuetan ez dituzte benetako estatu-politika kriminal baterako neurri egokiak diseinatzen, elkarbizitzaren muinari zuzenean eraso egi-

ten dion kriminalitate mota honi aurre egiteko. Eta kontzientzia ezak eragina du, halaber, poliziengan, fiskalengan eta epaile zein magistratuengan, formakuntza eta trebakuntza egokirik ez dutenez, ez baitute, zenbaitetan, gorroto-delitu bat detektatzeko, egiaztatzeke eta epaitzeko gaitasun tekniko nahikorik, eta ondorioz, ez dute ematen herritarrek euren zerbitzari publikoengandik espero duten erantzun egokia.

2) Giza eskubideen defendatzaileek ez jakitea, edo ez antzematea, LGBTI populazioaren kontrako indarkeria SJGI gorro-delitua dela. Segurtasuna bermatu eta justizia eman behar duten profesionalek delitu horiek ez ezagutzeak eta ez aztertzeak halako injustizia sentimendu bat eragiten dute, baita, neurri batean, eskubideen babeserako sistemaren porrota ere; ondorioz, frustrazioa ez ezik, poliziarekiko eta justizia administratzen dutenekiko mesfidantza areagotzen da.

3) Biktimek salaketarik ez jartzea. Era honetako indarkeria pairatu duten pertsona asko ez dira ausartzen salaketa jartzera, bereizkeria normalizaturik dagoelako euren egunerokoan –eurek ere hala barneratu dute–, ez dutelako konfiantzarik segurtasun indarrek edo justizia funtzionarioek salaketa horiei erantzuteko ikerketak edo neurri legalak bideratuko ote dituzten (uste dute pairatu dutena ez zaiola inori interesatzen edo ez dutela euren lekukotasuna sinetsiko) eta LGBTI populazioaren gainean dauden tabuagatik eta isiltasunagatik. Salaketak ez jartzea guztiz loturik dago, baita ere, sexu- eta genero-aniztasunaren kolektiboko kide modura agertu nahi ez izatearekin.

► Ondorioak

Ondorioak aztertzerakoan, prozesu osoan sortu diren informazio eta gogoeta guztiak modu ordenatuago batean biltzeko xedez, bi atal egiteko beharra ikusi da. Horietako lehendabizikoan, estrategiei buruzko eta haien dimentsioei buruzko gogoetak azalduko dira: zein diren gehien lantzen diren azpiatalak eta nola uzartzen diren euren artean. Bigarren atalean, berriz, zabalagoa izango da ikuspegia, eta kontuan hartuko dira antolaketa moduak, estrategien mapa osoa zeharkatzen duten alorrak eta antzekotasunak edo berezitasun zehatzak, hala nola etorkizunari berrira planteatzen diren galderak; horrek iradokiko digu nondik eta nola jarraitu behar dugun lanean, baita non jarrai dezakegun bilatzen sexu-joera eta genero identitateagatiko gorroto-delituei aurre egiteko moduak.

— Estrategiei buruzko gogoetak

Aurreko atalean ikusi den bezala, ikerlanean parte hartu duten pertsonak erabili dituzten estrategien eta tresnen bilduma ikusirik, ondoriozta genezake inguruar bar pertsonal eta bizi-egoera bezainbeste estrategia eta tresna daudela, pertsona berak estrategia oso desberdinak erabil baititzake momentuaren arabera.

Horrez gainera, erresistentzia gauzatzeko modua ez da beti alde aurreko planteamendu baten ondorio izango, ez da beti denboran zehar modu jarraituan gauzatzen den zer antolatu bat izango; era berean, ez da, nahitaez, sexu- eta genero-aniztasunaren komunitatearen gaur egungo errealitatea eraldatuko duen aldaketa soziala bilatzen duen jardunbidea izango. Indarkeria egunerokoan gertatzen denez, estrategietako asko eraso jakin bati erantzutera, hura leuntzera edo saihestera bideratuta daude, beraz, eguneroko bizitzaren baitan kokatzen dira, eta erantzun puntuala eta automatikoa emango dute.

Hala ere, azpimarratu behar da erresistentzietako asko, hasieran, iragankorrak direla, une jakin bat leuntzeko bideak, baina, denboran errepikatzen diren neurrian, kolektibizatu egiten dira, eta batzuetan, antolaturiko estrategia ere bilaka daitezke, alde aurretik pentsatuak eta diseinatuak. Horrela, hasieran biziraupenerako erresistentzia ziren ekintza batzuek eraldaketarako edo aurre egiteko estrategia, edo biak batera, bilakatuko dituen haria ehuntzen dute.

Nolanahi ere, hiru dimentsioetako eskema da beti, eta elkarrizketetan eta eztabaida-mahaietan, dimentsio bakoitzean erabiltzen diren estrategia jakin batzuen azpikategoriak antzeman ahal izan dira.

BIZIRAUPENA	AURRE EGITEA	ERALDAKETA
Ikusgaitasuna, ezagutarazteko	Laguntza-sareak sortu eta indartu	Mugimendu sozialetan parte hartu, antolaketa edo parte hartze politikoa
Ikusezintasuna, oharkabean geratzea, migratzea	Parte hartzeko guneak	Ikusgai egin
Negoiazioa, lokarrien bitartez	Autozaintza eta autoezagutza	Kultura eta artea, iruditeria berriak sortzeko
Buru egitea (ahoz edo fisikoki)	Espazio seguruak sortzea eta bilatzea	Tokian tokiko eragina
Espazio-denboren kontrola	Formakuntza eta heziketa	Heziketa, sentsibilizazioa
	Espiritualtasuna	Memoria historikoa

A. **Biziraupenaren dimentsioan**, azpikategorietako batzuk **ikusgaitasunarekin** daude lotuta, eta beste batzuk, ordea, **ikusezintasunarekin**; kontrako jarre-
rak izan arren, ikerlanean parte hartu duten pertsonetako askok adierazi
dute biak erabiltzen direla ia aldi berean, unearen eta inguruaren arabera.
Estrategia horiek harreman estua dute eraso bati erantzutekorakoan **indar-
rarak neurtu beharrekin** eta “radarra” aktibatzearekin, inguruan kideko jen-
dea dagoen edo ez eta, beraz, gune segurua izan daitekeen edo ez jakiteko.

Garrantzitsua da azpimarratzea nolako eragina duen etengabeko alerta
egoeran bizi behar horrek, eta hori da sexu- eta genero-aniztasunaren kolek-
tiboko kide gehienek mundu osoan bizi behar duten errealitatea. Ikerlan ho-
netan aztertu ez badugu ere, uste dugu ukaezinak direla pertsonen bizitzetan
dituen ondorioak. Horietako batzuk aurre egiteko dimentsioak sartzen dira
jada; esaterako, jarraian aipatuko ditugun biak. Lehena da bestelako estra-

tegia batzuk sortzea, **espazio-denboren kontrola**, adibidez, modu horretan laguntza-sareak sortuz eta indartzuz, eta bigarrena, erasorik gabeko **gune seguruak sortzea**.

Biziraupenerako estrategia modura **Ikusgai egitea**, gehien bat, giza eskubi-deen defendatzaileek erabiltzen duten estrategia da, uste baitute zenbat eta ikusgaiago izan orduan eta babestuago egongo direla haien kontrako erasoetatik, inguruak berak babes ditzakeelako, eta, Guatemalan esaten duten moduan *“acuerparse con ellas”*. Gainera, Lolitak dioen moduan, era horretan, eraso batean hiltzen baldin badituzte, hilketaren berri zabalduko da, eragina izango du komunitatean, eta euren erreibindikazioei ahotsa emateko balioko du: *“jakin dadila zergatik hil nauten, ez dadila nahastu krimen pasional batekin”*. Estrategia hori guztiz loturik dago, halaber, beste honekin: **ikusgai egitea, eraldatzeko**, hots, ikusgai egitea, erreferentzia izateko, besteak sentsibilizatzeko eta hezteko.

Lokarren bitartez negoziatzearen strategiak garrantzi berezia du, eta eraso pairatzen duena erasotzailea baino egoera okerragoan dagoenean erabiltzen da gehien bat; zenbait kasutan, mendekotasun ekonomikoa edo emozionala ere egon daiteke. Horren adibide ditugu familiaren baitan egon ohi diren negoziazioak, elkarbizitza ezinbestekoa denean; esaterako, gaiaz ez hitz egitea, janzkera eta adierazteko moduak kontrolatzea edo adostea... Horri dagokionez, Guatemalako Beckyk kontatu zuen nola, halako batean, bere bikotekideak planto egin zuen eta amari esan zion iloba ikusi nahi baldin bazuen Becky ere haiekin egotea onartu beharko zuela. Umearen amamak onartu egin zuen bere alabaren neska-lagunarekin –umearen beste amarekin– egotea harremanari eutsi ahal izateko.

- B. Aurre egiteko dimentsioan**, norbera den hori izan ahal izateko espazio eta gune seguruak bilatu eta sortzearekin lotuta dauden strategiak daude, eta, horiekin guztiz lotuta dago **berdinen arteko edo kideen arteko laguntza sarean** estrategia. Modu horretan, posible gertatzen da une jakin batzuetan ihes egitea LGTBIfobiaren eraginez eguneroko bizitzan pairatzen diren etsaikeriari eta erasoei. Azterketaren atalean aipatu dugun moduan, gai hau emakumeen taldeek aipatu zuten gehien bat (bisexualek, lesbianek zein trans direnek), eta azaldu zuten LGTBIfobiari aurre egiteaz gainera, sistema patriarkalaz eztabaidatzen dutela, eta aztertzen dutela nola eragiten dien horrek bai jendartean, oro har, baita sexu- eta genero-aniztasunaren talde eta elkarteetan ere. Ildo berean, baina estrategia indibidualagoen alorrean, **au-**

tozaintzarako estrategiak aipa ditzakegu; hots, nor bere burua ezagutzeko, nor bere buruari plazer emateko eta une bereziak eskaintzeko garatzen diren estrategiak: ibiltzea, irakurtzea, dantzatzea edo antzerki-kabareta egitea, bai eta norberaren gaineko kontrola eta indarkeria sortzen duten pertsona, toki edo egoerei mugak jarri ahal izatea ere.

Alde horretatik, bereziki bultzatzen da ekonomikoki beregaina izatea, eta lanpostu finko eta seguru bat izatearen garrantzia aipatzen da. Ideia hori es-tuki loturik dago **heziketarekin**, zenbait kasutan heziketa kasik ukatzen baitzaie LGTBI kolektiboko pertsoneri; hala gertatzen da, batez ere, Nikaragua, Mexiko eta Guatemalako emakume transekin, eta horiek dira estrategia honi garrantzi gehien eman diotenak.

- C. **Eraldaketaren dimentsioari dagokionez**, testuinguru guztietan azpimarratu da kolektiboetara biltzearen garrantzia, antzeko errealitateak bizi dituzten edo bizi izan dituzten pertsonekin **batera jarduteko guneak** bilatzearen garrantzia. Partekatze guneak, erreferentziarako guneak, non besteeiko elkarlanak eta esperientziak trukatzeko tresna gehiago eskuratzeko bidea emango duen. Estrategia mota honek, alde batetik, aurre egiteko balio du, baina, bestetik, eraldaketaren eremuan sartzen da. Lehenago esan dugun moduan, gorroto-delituei aurre egiteko moduak bakarka garatzen has daitezke, baina, partekatzen diren heinean, indarra hartzen dute, eta erantzun puntualak izateari utzita, hausnartutako tresnak bilakatzen dira; hala, **gertuko ingurunea eraldatzeko apustuaren** parte bilakatzen dira. Gainera, talde batera biltzeak, kasu askotan, politizazioa edo **kolektiboaren barruan militatzea** ekarri ohi du, eta hori bada **mugimendu sozialetan eta elkarteetan** parte hartzeko modu bat.

Eraldatzeko beste modu bat iruditeria berriak sortzea eta LGTBI pertsonen gaineko estereotipoak eta aurrejuzguak gainditzea da. Erreferentzia berri horiek ere modu askotara gauzatu eta landu daitezke: dela **kulturari eta arteari** darien iruditeriaren eta subjektibotasunaren bitartez, dela **pertsona jakinak ikusgai** egitearen bitartez edo **sentsibilizazio eta heziketa** programen bitartez.

— Etorkizunerako galderak

Sexu-joera eta genero identitateagatiko gorroto-delituei dagokienez, jarraian aurkeztuko ditugun gai hauek azaldu ziren:

1. “Sexu-joera edota genero identitateagatiko gorroto-delitua” terminoaren konplexutasuna

Eraso baten aurrean jarduterakoan topa dezakegun lehen zailtasuna da batzuetan ez dugula ezta erasotzat hartzen. Zenbaitetan, indarkeria hain dugunez barneraturik, batez ere eguneroko bizitzan gertatzen den indarkeria hori, ez dugu ezta halakotzat jotzen.

Indarkeriaren eta erasoen normaltze horren ondorioz, ez zaie aurre egiten, ezinezkoa da kontaketa egitea, eta beraz, ez da haiek eragindako kaltea zuzentzen. Horrez gainera, gerta daiteke sexu- edo genero-joeragatiko eraso pairatu duten pertsonak ikusgai egin nahi ez izatea, eta salaketa jartzen ez ausartzea edo hori egin nahi ez izatea.

Zein dira indarkeria ikusezinenak? Nola hel daiteke ahalik eta jende gehiagorengana diagnostiko eraginkorrago bat egiteko? Guztiok eta testuinguru guztietan berdin ulertzen dugu gorroto-delitua terminoa? Nola interpretatzen dugu kasu bakoitza? Zer egin dezakegu irizpideak bateratzen joateko? Tokia egiten al diegu euren burua ikusgai egin nahi ez duten pertsonen erreibindikaziorik eta salaketak egin ditzaten? Nola txerta dezakegu errealitate hori?

Konplexutasuna are handiagoa da gorroto-delitua definitu nahi dugunean, zeren terminologia hori, nazioartean kontzeptualki zedarrituta egon arren estatu bakoitzaren lege eta arauen arabera zehazten denez, modu jakin batean ulertzen baita testuinguru bakoitzean. Hasteko, terminoa bera ez da testuinguru guztietan erabiltzen. Batzuen begiradaren arabera, hilketak bakarrik dira gorroto-delituak, eta beste toki batzuetan, ordea, espazio publiko batek bidaltzen bazaituzte, gorroto-delitua izan daiteke. Beste toki batzuetan, bestelako termino batzuk erabiltzen dituzte, esaterako, aurrejuzguengatiko krimenak.

Eraso eta diskriminazio guztiak ez badira gorroto-delitutzat hartzen, termino horrek diskriminazio eta eraso errealitate zenbait ezkuta ditzake? Ikuspegi global batetik ari gara, termino horretara mugatzen bagara? Ikuspegi euro-

par-anglosaxoia ote da? Errealitate horiek aipatzeko beste modu batzuk asmatu ahal izango ditugu, diskurtso askotarikoak elkartzeko?

2. Legeen bidea ote da sji gorroto-delitueterako bide bakarra?

Legeena ote da sexu-joera eta genero identitateagatiko gorro-delituei aurre egiteko bide bakarra? Legeen bidea aipatzen dugunean, lehenik eta behin, bide judiziala ekarri nahi dugu gogora, hau da, Zigor Zuzenbideak esku hartzea gaitzespen penala merezi duen jokaera bati erantzuteko, hots, zuzenbidezko estatuak erantzuna ematea, erantzun mota hori baliatzeko bezain larriak diren gertaera batzuei ihardesteko. Hori izan da ikerlanean zehar gehientsu eztabaidatu den gaietako bat, eta iritziak askotarikoak izan dira. Alde batetik, zenbait pertsona eta kolektibo zigor mailako lege ingurune bat finkatzearen aldekoak dira, sexu-joera eta genero identitateagatiko gorroto-delituak arautzeko eta horien kontra jardun ahal izateko. Iritzi horiek, testuinguru guztietan agertu badira ere, nabarmenagoak izan dira gaur egun gorroto-delituei erantzuteko batere lege-esparru finkaturik ez duten errealitateetan. Azaldu behar da testuinguru horietan egon ohi dela etsakeria giro handiena eta horietan pairatzen dela indarkeria gehien, beraz, beharrezkotzat jotzen da lege inguru bat egotea gertaera larri horiek zigorrik gabe gera ez daitezen eta pertsegituak izan daitezen.

Horrekin batera, adierazi behar dugu beste testuinguru batzuetan –EAEn edo Espainiako estatuan, esaterako– asko kuestionatu dela sexu-joera eta genero identitateagatiko gorroto-delituei erantzuteko bidea, nagusiki, legeen/justiziaren bitartekoa izatea, horrek ez baitu indar eraldatzailerik ezta jendartea sensibilizatzeko indarririk ere; zigorra eta errepresioa baino ez ditu baliatzen. Ildo horretan, gorrotoaren diskurtsoei dagokienez, kuestionatu egiten da zigor bidetik jotzea, buruz buru egiten baitu talka adierazpenerako askatasunarekin. Askoren ustez, zenbait jarrera judizializatzeak eta zigortzeak ez du jendartearen eraldaketa bultzatzen, ezta LGTBI pertsonen gaineko aurrejuzguak eta estereotipoak ezabatzen laguntzen ere.

LGTBI kolektiboko kideak sexu-joera eta genero identitateagatiko gorroto-delituetatik babestuko dituen lege ingurune bat egotea beharrezkoa eta guztiz funtsezkoa da. Beste kontu bat da hori ote den era horretako gorroto-delituei aurre egiteko bide bakarra.

3. Elkarlana, sarean

Testuinguru bakoitzak bere ezaugarri eta inguruabarrak ditu, beraz, modu desberdinean gauzatzen dira kolektiboen arteko harremanak. Alabaina, antzekotasun bat azaldu da testuinguru guztietan: LGTBI elkarten arteko sare handiena ekainaren 28aren inguruan sorstzen da, sexu- eta genero-askatasunaren eguneko manifestazio eta martxak antolatzeko; hori dela eta, zenbait pertsonak sarea indartzeko beharra aipatu dute, nork bere testuinguruan ez ezik, nazioarteko aliantzak eta sareak sortuz.

Beraz, aliantzak garatzeko ideari heldu diogu, eta online lan egiteko sare bat bultzatzea erabaki dugu, bertan elkartrukatzeko jardun egokiak, gure esperientziez gogoeta egiteko eta gertatzen diren gorroto-delituak salatzeke, errepika ez daitezen.

